

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Hittudományi Kar
Fundamentális Teológia Tanszék**

**A tanítóhivatal teológiája
Avery Dulles bíboros gondolkodásában**

Tézisfüzet

**Készítette: Bagyinszki Péter Fr. Ágoston OFM
Konzulens: Prof. Dr. Kránitz Mihály**

Budapest, 2019

Jelen disszertáció Avery Dulles (1918–2008) bíboros-diakónus szerteágazó teológiai munkásságának az egyházi tanítóhivatal szerepét feltáró részét veszi elemzés alá. Az amerikai teológus a téma kristályosodási pontját „az egyházi autoritás pluralisztikus modelljében” jelöli meg. Dulles a modell kidolgozását a II. Vatikáni Zsinat kommunió-egyháztanának tágabb keretében viszi végig: egyfelől tekintettel arra a kommunióra, amely Krisztus és Egyháza között áll fenn, másfelől tekintettel arra a kommunióra, amely Róma püspöke és a püspöki kollégium, illetve a püspökökhöz tartozó helyi egyházak között valósul meg. E két alapvető teológiai dimenzióknak megfelelően Dulles megkülönbözteti az első esetben a megtestesült Logosz (Krisztus) *par excellence* isteni autoritását, amelyet az egyház tekintélyi struktúrája közvetíteni hivatott, illetve a második esetben az egyházban megtalálható „másodlagos tekintélyhordozókat”, amelyeknek lényeges jellemzője a strukturált sokféleség, és amelyek különböző korokban kissé eltérő alakzatokba, konfigurációkba szerveződtek. Dulles rendszerező tárgyalásának előzményét jelenti egyfelől Melchior Cano teológiai rátalálási helyekről (*loci theologici*) kialakított 16. századi elképzelése, másfelől a II. Vatikáni Zsinat *Dei Verbum* dokumentumának a 10. pontja, amely a Hagyomány, a Szentírás és a magisztérium hármas kölcsönviszonyát írja le. Ezen előzmények részletes kifejtésére a disszertáció történeti részében kerül sor. A másodlagos tekintélyhordozók között Dulles a Szentírást, a Szenthagyományt, a hívők hitérzékét, a lelkipásztori tanítóhivatalt és a teológusokat nevezi meg. Az autoritás rendszeres teológiája megvilágítja, hogy Krisztus – mint elsődleges, isteni autoritás, aki minden másodlagos autoritás Forrása – miképpen kíséri és vezeti zarándok népét az üdvösségtörténetben. Az autoritás helyesen felfogott teológiája így valójában az egyháztan gerince, a kánonjog alapvetése.

Amint az egyházra egyaránt tekinthetünk „az üdvösség egyetemes szentségeként” és szociológiai realitásként, és a két szempont nem kizárja, hanem kiegészíti egymást, ugyanígy az egyházban működő autoritás kérdését is joggal közelíthetjük meg e két szempont szerint. Vannak teológusok, akik a tekintély és egyházi tekintélygyakorlás teológiáját „felülről indulva”, a sakramentális szempont hangsúlyával dolgozzák ki, ahogy például Leo Scheffczyk teszi. Mások azonban „alulról indulva”, a tekintélyi funkció társadalmi törvényszerűségei felől dolgozzák ki a Krisztus által alapított történelmi közösség autoritás-dinamizmusát, ahogy például Karl Rahner teszi. Az egyházi autoritás pluralisztikus elmélete – Dulles szándéka szerint – ezen alulról, illetve felülről induló koncepciók között kíván közvetíteni, integrálva a kettőt. Dulles ilyen irányú életműve körvonaláiban kellően koherens ahhoz, hogy azt egységes témavázlatként dolgozzuk fel. A nagy kép részleteinek

kidolgozásánál azonban jelezni kell a szerző alkalmankénti hangsúlyváltásait. A teológus nem tervszerű eltökéltséggel, hanem sokkal inkább élethelyzetektől inspirált, spontán, visszavisszatérő módon fordított figyelmet a témára. A munkafolyamat végül eljutott ahhoz a szintézishez, amelyet Dulles – a halála előtti évben – a *Magisterium* című monográfiájában publikált. A disszertáció bevezetése egy fentihez hasonló első, ám később elmélyítendő fogalmi alapvetésen túl a további fejezetek gondolatmenetéről, illetve a kidolgozás metodológiájáról, valamint a szerző kutatómunkáját motiváló Dulles-élményéről ad áttekintést.

A disszertáció *első fejezete* Dulles gyermek- és ifjúkorának, családi hátterének és tanulmányainak rövid bemutatását követően három szakmai életszakaszra bontva tárja fel – szigorúan az autoritás teológiájának kidolgozása szempontjából – a szerzőt ért hatásokat, valamint az ilyen irányú életmű kidolgozásának a legfontosabb mérföldköveit. Az egyes szakaszokat azon három egyetemmel fémjelezhetjük, amelyek az adott időszakban a szerző oktatói tevékenységének az anyaintézményei voltak. Szerencsés módon minden pályaszakaszhoz kapcsolódik Dullesnek egy-egy olyan könyve, amely kristályosodási pontot jelent a szerző itt vizsgált gondolatvilágának a fejlődésében, és amely könyvekhez az egyéb kisebb lélegzetű publikációk természetes módon kapcsolódnak.

Woodstock College (1960–1974). Családi gyökereinek köszönhetően, valamint a Harvardon végzett tanulmányait követően Dulles alapvető államtudományi ismeretekkel felvértezve fordult az egyházi autoritás témája felé. A fiatal jezsuita, aki XII. Piusz pápa halálakor érkezett Rómába, majd tanúja volt a II. Vatikáni Zsinat összehívásának, illetve 1960-ban a „prófétai hivatalról” írott disszertációja (Pápai Gergely Egyetem) megvédése után tért vissza az Egyesült Államokba, érthető érdeklődéssel fordult az egyházkormányzat elméleti kérdései felé. Hazatérését követően a jezsuita teológus távolból követte és honfitársai számára szakavatottan közvetítette kora egyetemes zsinatának az iránymutatásait, majd a zsinati döntések megvalósításában maga is tevékenyen részt vállalt. Dulles 1966-tól hét évre a római székhelyű, nemhívőkkel folytatott párbeszéd előmozdítására alapított pápai titkárság konzultora lett, 1969-től pedig az amerikai püspöki kar tanácsadójaként szolgált. A folyamatos akadémiai tevékenység mellett első pályaszakaszában ezek a tapasztalatok inspirálták a teológus egyházi tekintélyről szóló reflexióit, amelyek először cikkek és előadások formájában, majd könyvalakban jelentek meg (*The Survival of Dogma*, 1971). E korai publikációkban a szerző *Humanae Vitae* enciklika recepciós krízisére, valamint Hans Küng tévedhetetlenség-felfogására adott válaszai is tükröződnek.

The Catholic University of America (1974–1988). Dulles második pályaszakasza akadémiai élete kivirágzását hozta számára. Miközben különböző szentszéki és amerikai püspöki testületek alkalmi tanácsadójaként további tapasztalatokat szerzett „a hierarchia magisztériumának” egyházi szolgálatáról, az egyházi autoritás teológiája publikációinak folyamatos témája maradt. Dulles ökumenikus tevékenysége, felekezeti teológiai bizottságokban való részvétele is intenzívebb lett ebben az időszakban, s ez az aktivitás sokszor a sajátosan katolikus témák feldolgozását kontextualizálta. Az amerikai teológus e disszertációban vizsgált gondolati fejlődése szempontjából ennek a pályaszakasznak a legfontosabb kristályosodási pontja egy újabb tanulmánykötet (*A Church to Believe In*, 1982). Dulles neve azonban a modellanalízis módszerének kidolgozásával összefüggésben vált nemzetközileg ismertté. 1974-ben jelentette meg a *Models of the Church* című, azóta féltucatnyi nyelvre lefordított könyvét, amelyet 1983-ban a *Models of Revelation* követte. E munkáiban a kinyilatkoztató Isten elsődleges autoritásának, illetve az ezt közvetítő másodlagos egyházi autoritások kapcsolatrendszerének szentel figyelmet, miközben fundamentális teológiai horizonton járja körül az alaptémát. A két könyv teológiai tartalmát a disszertáció harmadik fejezete dolgozza fel.

Fordham University (1988–2008). Dulles harmadik pályaszakasza főleg az újraértékelések és a szintézis-teremtés terén hozott újdonságokat. Amint az eddigi korszakokat is egy-egy egyházi autoritás teológiájával foglalkozó összegző munkájával tudtuk reprezentálni, most a 2001-ben II. János Pál pápa által bíborossá kreált szerző utolsó, *Magisterium* című munkájára (2007) utalhatunk ilyen vonatkozásban. E kötet tankönyvi formában ugyan, de az említett újraértékelések és szintézis-teremtés legfontosabb tanúbizonysága. A pályaszakasz közepén Dulles a Hittani Kongregációhoz tartozó Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja lett (1992–1997), amivel párhuzamosan érdeklődése egyre intenzívebben fordult II. János Pál pápa tanítóhivatali tevékenységének tanulmányozása felé. Dullest az ebben az időben közreadott szentszéki dokumentumok recepciója is foglalkoztatta (pl. *Ordinatio Sacerdotalis*, 1994). Nem csupán a teológus szakmai érdeklődésével vett részt a szentszéki megnyilatkozások nyomán kialakuló szakmai vitákban, hanem egyre hangsúlyosabb feladatának érezte, hogy a tanítóhivatal „ügyvédjének” szerepében támogassa ezek pozitív recepcióját.

Ahogy már utaltunk rá, a magisztérium teológiájával kapcsolatos főbb eredményeit élete végén maga Dulles foglalta össze és tárgyalta újra egy rövid monográfiában. E fejezet

utolsó része az egész életmű kontextusában helyezi el a *Magnum Opus* anyagát, amely az idős bíborosban megszülető érett szintézis tanúbizonysága.

Az első fejezet az egyes pályaszakaszokhoz fűzött megjegyzésekkel számot kíván adni a disszertáció bibliográfiájának összeállításánál érvényesített főbb szempontokról is. Az elsődleges irányelv a Dulles bíboros magisztérium témájával foglalkozó műveit meghatározó diskurzus lényegi rekonstruálása volt, a szerző kapcsolódó saját műveiből és hivatkozásaiból kiindulva. Másodlagos elvként szolgált a Dulles életművének magyar nyelvű bemutatásához szükséges, a téma szempontjából európai kontextusban legfontosabb szerzők és művek felkutatása.

A *második fejezet* a disszertáció főtemájának és Dulles tárgyalásmódjának megfelelő fókuszált történeti áttekintést nyújt. Az egyházi autoritás-szerkezet teológiatörténeti tárgyalásában megfigyelhető tanfejlődés csak a biblikus alapvetés felől érthető meg, ezért az amerikai teológus gondolatmenete innen indul ki. Az Újszövetség által dokumentált ősegyházi alapokon a kinyilatkoztatást közvetítő autoritás-formák története teológiai önmegértési folyamatként fogható fel. Az első évezred folyamán a hiteles egyházi közvetítést főleg az apostoli Hagyomány és az egyetemes egyház konszenzusa által látták biztosítva. Ezt fejezi ki az *antiquitas et universalitas* sokat hivatkozott elve. Az utóbbi a szinódusokon és főleg az egyetemes zsinatokon kapott igazolást és kifejezést. Ezek a zsinatok a jelenlévő püspökök révén egyszerre voltak a diakronikus és a szinkronikus egyházi konszenzus eseményei. Éppen ez szolgált különleges tanítóhivatali súlyuk alátámasztására. A 9. századtól kezdve határozott formát öltött a zsinatok tévedhetetlenségébe vetett hit. Az egyházi tanítóhivatal mibenléte csak a második évezredben válik teológiai problémává, a kelet-nyugati egyházszakadás nyomán (1054).

Különösen a zsinatokon figyelhető meg a konszenzuskeresés és a recepció folyamata. A püspökök számára ezek a konszenzus megállapításának, vitás esetekben elérésének a tulajdonképpeni helyei voltak. Mivel a püspökök a fő tanúi helyi egyházuk hitének az egyetemes egyházban, ezért az első évezredben magától értetődött, hogy az egész helyi egyház részt vett a püspökök kijelölésében. Ugyanakkor mivel a püspökök az egyetemes egyház hitének is tanúi a saját egyházukban, ezért az egyetemes egyháznak is részt kellett vennie az ő felhatalmazásukban. Ez jutott kifejezésre abban az ősi gyakorlatban, hogy legalább három püspök kell felszentelje az új jelöltet. A patrisztikus kor vége felé a kommunió-központú egyházszemlélet egyre inkább visszaszorult, és úgy kezdték tekinteni,

hogy az élet impulzusai a fejtől, a pápától áramlanak a tagok felé. Így vesztett jelentőségéből a konszenzus elve is.

A latin egyházban a középkor folyamán sajátos hangsúlyt kaptak az üdvösség közvetítésének és a közvetítés mibenlétének a kérdései. Az üdvösség közvetítésének teológiájában kettős utat figyelhetünk meg. Amennyiben a kegyelemről van szó, annyiban az üdvösség közvetítői a szentségek. Amennyiben pedig az üdvösségről mint igazságról van szó, annyiban az üdvösség közvetítő eszköze a Szentlélek megvilágosító tevékenysége által támogatott egyházi autoritás, a tanítóhivatal. Ilyen előfeltevésekkel – érthető módon – a figyelem kiemelten is a legfőbb „közvetítő eszközre”, a pápára irányult. A 13. században vált megfogalmazottá Róma püspöke tévedhetetlenségének tana, amely jóval később, az I. Vatikáni Zsinaton lett definiált hitigazsággá. Az I. Vatikáni Zsinat a pápa tévedhetetlenségét meghatározott feltételekhez kötötte (vö. DH 3074). Ezzel a centralizálódási folyamattal párhuzamosan a laikusok szerepe lényegében a passzív recepcióra szűkült le.

A középkor nem egyháztani érdeklődésből, hanem ismeretelméleti távlatból vetette föl a hívek hitérzékének mibenlétére irányuló kérdést. Aquinói Szent Tamás tett a problémakörben figyelemre méltó megállapításokat. Szerinte abból indulhatunk ki, hogy a *sensus fidelium* kötődik a Szentíráshoz és az egyházi tanításhoz, mint objektív adatokhoz. Aki nem tartja magát ezekhez, az legfeljebb egyfajta véleményt képvisel, adott esetben tévedést, rosszabb esetben eretnekséget. Az egyes keresztényben azonban megvan a képesség az igazság felismerésére, vagyis arra, hogy helyesen ítéljen meg egy hitre előterjesztett állítást.

Az újkorban az egyházi tanítóhivatal egyrészt a protestantizmus, másrészt a racionalizmus részéről kapott radikális kritikát. A modern problematikát a történelmiség jelentőségének felismerésével szemben a tanítóhivatal doktrinális állításainak végérvényességre való igénye váltotta ki. A Trentói Zsinat a tanítóhivatal kompetenciáját „hit és erkölcs” (*res fidei et morum*) tárgyára korlátozva határozta meg, bár ez a kifejezés teljes mértékben nem oszlatta el a bizonytalanságokat.

A Trentói Zsinat utáni skolasztikában (a protestantizmus ellenhatásaként) előtérbe került a tanítóhivatalról szóló traktátus. Elsősorban a spanyol dominikánusok (Vittoria, Cano, Bañez) és a jezsuiták (Suárez, Vázquez, Molina) játszottak vezető szerepet az egyházi tanítóhivatal elméletének kidolgozásában. Melchior Cano teológiai rátalálási helyekről szóló elmélete (*loci theologici*) a másodlagos tekintélyek elsődleges krisztusi tekintélyt közvetítő dullesi teóriájának a legfontosabb hagyománybeli gyökere. A 19. századi újskolasztika már

kidolgozott teológiai tudományelmélet birtokában volt, strukturáltan tárgyalta a másodlagos egyházi autoritásokat, amelyeket a kinyilatkoztatás adekvát közvetítőjének tekintett.

Nagy jelentősége van annak, hogy a II. Vatikáni Zsinat a pápa tanítóhivatali tekintélyét az egész egyháztan kontextusába állítva tárgyalta: a tévedhetetlen tanítóhivatali tekintélyt az összes hívő vonatkozásában szemlélte (LG 12); a pápával közösségben lévő püspökökre vonatkoztatta, nem csupán a pápára magára (LG 25); és nyilvánvalóvá tette, hogy a tanítóhivatal Isten írott vagy áthagyományozott Igéjének csupán a magyarázója (DV 10). Ugyanezen a helyen a Zsinat leszögezte: „Világos tehát, hogy Isten bölcs rendelkezése szerint annyira összetartozik és egymásra van utalva a Szent Hagymány, a Szentírás és az Egyházi Tanítóhivatal, hogy egyikük sem lehet meg a másik kettő nélkül. Mind a három együttesen, de mindegyikük a saját módján, az egy Szentlélek tevékenységének hatására eredményesen szolgálja a lelkek üdvösségét.” (DV 10) E három közvetítő tekintély meghatározott konfigurációja Dulles pluralisztikus autoritás-modelljének a legfontosabb tanítóhivatali alátámasztása.

A *harmadik fejezet* a rendszerező teológia eszközeivel járul hozzá a disszertáció kulcsfogalmainak további tisztázásához. Az egyház társadalmi tanítása – ahogy arra Dulles felhívja a figyelmet – maga is segítségünkre lehet az autoritás fogalmának a társadalomfilozófiai pontosításában, megalapozásában. Egy ilyen tisztázást követően érdemes megvitatni Dulles pluralisztikus tekintélyelméletét, amely az isteni proto-autoritás és az azt közvetítő másodlagos autoritás-alakzatok kapcsolatrendszeréről kíván számot adni.

Az elsődleges, isteni autoritás maga is többféleképpen közelíthető meg, ahogy Dulles arra a korábban márt említett, kinyilatkoztatásmodellekről szóló könyvében (*The Models of Revelation*) rámutat. A kinyilatkoztatást mint „tant” tárgyaló megközelítés szerint Isten tekintélyt igénylő tanúként cselekszik, bizonyos értelemben tanítóként, aki ilyen természetű tekintélye alapján elfogadást kér a szavára. Ez a tekintélyforma az ismeretközlő odafordulásban, Isten mindentudásában gyökerezik. A kinyilatkoztatást mint „történelmet” tárgyaló modell Isten nagy üdvtörténeti tetteire helyezi a hangsúlyt, amelyek üzenetét a hívő a történelem Istenébe vetett bizalommal fogadja. Ez a megközelítés az Isten cselekvőképességében, mindenhatóságában gyökerező tekintélyforma képzetét sugallja. A „tapasztalat”-központú modell szerint a kinyilatkoztatás közvetlen belső tapasztalatként érkezik meg az emberhez. Közvetlen találkozás a Szenttel, amely a bibliai és keresztény hagyomány szerint a próféták és főleg Jézus tapasztalatával egységben valósul meg. Az itt szerepet játszó tekintélyforma Isten önhitelesítő közvetlenségében rejlik. A „dialektikus”

modell azt hangsúlyozza, hogy a kinyilatkoztatás Krisztusban, a megtestesült Igében érkezik, aki egzisztenciális választ vált ki saját magával kapcsolatban az emberből. Semmilyen véges dolog nem lehet kinyilatkoztatás, csak akkor, ha az Ige megszólal általa. Az itt szerepet játszó tekintélyforma Isten „verbális erejében” és transzcendenciájában gyökerezik. Végül a kinyilatkoztatást „új tudatállapotként” leíró modell szerint a hívőben olyan perspektívaeltolódás megy végbe, amely hatással van a történelmi események értelmezésére. Ez a modell az Isten szentségének transzformatív jelenlétében rejlő tekintélyi forma képzetét sugallja. Amikor Dulles ezeken a modelleken keresztül mutatja be a kinyilatkoztatás sokrétű gazdagságát, akkor egyúttal az elsődleges autoritás összetett természetéről is sokat elmond, amely elemzés előkészíti a kinyilatkoztatás történelmi közvetítésének tárgyalását.

A másodlagos autoritás-alakzatokat Dulles egyháztani összefüggésbe helyezi. A korábban márt szintén említett egyházmodellekről szóló könyvében (*The Models of the Church*), az egyes egyháztani gyökérmetaforák elemzéséhez az azokkal összhangban lévő autoritás-minták tárgyalását is hozzá kapcsolja. Az egyház intézményi modellje (*societas*), amely egy jól szervezett társadalmi csoport magas státuszba helyezett vezetőiként szemléli a püspököket, a hatalommal felruházott lelkipásztori hivatal formális tekintélyét hangsúlyozza: feladatuk vezetni a közösség istentiszteletét, megszabni az elfogadható tanbeli eltérések határait, és hivatalosan képviselni a közösséget. Az egyházat misztikus közösségként (*communio*) megközelítő modell azt hangsúlyozza, hogy az egyháznak Istennel egyesülni kell lennie, s hogy ennek a kegyelemnek az erejével a tagoknak egymással is egységet kell alkotniuk. A püspöki tekintély ezzel összefüggésben mellérendelő, testvéri, animátori szerepet kap. Az egyház szentségi modellje (*sacramentum*) szerint az egyháznak minden látható, jelszerű aspektusában – különösen a közösségi imádságban és istentiszteletben – Krisztus kegyelmének folyamatos életerejét és az általa ígért megváltás reményét kell megjelenítenie. Ezzel összefüggésben a püspök a felszentelt közvetítő szerepébe kerül, akinek nem a személyére vagy vezetői kvalitásaira, hanem a szakrális lefoglaltságára és kultikus szolgálatára kerül a hangsúly. Az egyházat az apostoli igehirdetés (kérügma) hírnökének tekintve, annak mindenekelőtt az Evangélium hirdetését kell folytatnia, és arra kell buzdítania az embereket, hogy hitüket Jézusba vessék, aki Úr és Megváltó. Ezzel összefüggésben a püspök mint tanúságtevő és tanító jelenik meg, akinek a szónoki hitelessége kerül megmérettetésre. Végül az egyházat szolgálattevőként (diakónia) szemlélve, annak hozzá kell járulnia az emberi közösségek és az egyén világi életének átváltoztatásához, s az egész emberi társadalmat kell gazdagítania Isten országának értékeivel. Ezzel az egyházképpel a szociálisan

érzékeny, közéletben is tevőleges szerepet vállaló püspök modellje van összhangban, állapítja meg Dulles. A különböző egyházképek tehát eltérő autoritásmodelleket vonzanak, amelyek feszültségbe kerülhetnek ugyan egymással, de ugyanakkor a komplementer viszonyuk a meghatározó. A fejezetet a disszertációban főszerepet játszó „episztémikus tekintély” természetének összefoglaló leírása zárja.

A disszertáció *negyedik fejezete* az egyház tanítói küldetésének alanyait rendszerezi, Dulles jellemző tárgyalásmódjának megfelelően. Az amerikai teológus hangsúlyosan az egyházi közösségen belül, illetve az egyház missziójának szolgálatában értelmezi a hivatalos tanítói tekintélyt. Ennek megfelelően a különböző típusú, egymásban feloldhatatlan, ám egyetlen egyháztani összefüggésbe illeszkedő autoritásformák pluralisztikus modellje van a szeme előtt akkor is, amikor a különböző tanítóhivatali szervek klasszikus tematikáját tárgyalja. A pápával közösségben lévő püspöki kollégium mint legfőbb magiszteriumi tekintélyhordozó bemutatása után a fejezet azt vizsgálja, hogy ez a szerv az egyház különböző kollegiális struktúráin keresztül miképpen gyakorolja a hatalmát. Dulles különös figyelmet fordít a Római Kúria, a bíborosi kollégium, a püspöki szinódus, valamint a regionális püspöki konferenciák teológiai szerepének vizsgálatára. Itt kerül elő a teológusok „magiszteriumának” az a kérdésköre is, amely a tudományos teológia egyházi hivatalok tanítói küldetéséhez fűződő bonyolult viszonyát érinti, és amely Dullest egész szakmai életútja során foglalkoztatta. Az első pályaszakaszban megfogalmazott kettősmagiszterium-elmélet újratárgyalása a harmadik pályaszakaszban a szerző teológiai fejlődésének egyik legkézzelfoghatóbb tanúbizonysága. Végül a hívők összességének autoritása, a hívők egész testületének az egyes hívők hitérzékéből eredeztethető hitbeli tévedhetetlensége kerül elő, ami rávilágít Dulles teológiai látásmódjának integratív jellegére.

A disszertáció *ötödik fejezete* a tanítóhivatali megnyilatkozások hermeneutikájának kérdéskörét tárgyalja. Az előző fejezetek már rámutattak, hogy Dulles nagy hangsúlyt helyez a kinyilatkoztatás és az egyházi tanítás összetett kapcsolatának, illetve a szimbolikus közvetítés gondolatának bemutatására. Az amerikai teológus ezáltal világítja meg az isteni önközlés sajátos természetét. A kinyilatkoztatásban foglalt misztérium az egyház autoritás-struktúráinak közvetítésével tagolt, hivatalos tanítás formájában is leképeződik. Az egyházi autoritás pluralisztikus modellje történelmiségében, a tanfejlődés szempontjából segít értelmezni ezt a közvetítési folyamatot. Különösen érdekes kérdés Dulles számára, hogy az identitás és a relevancia egymással feszültségben álló szempontjai miképpen érvényesülhetnek az üdvtörténeti tanfejlődés során. E fejezet kitér az egyházi

tekintélygyakorlás módozatainak és hatáskörének bemutatására is, Dulles magiszterium-teológiájának tükrében. Az ide kapcsolódó kérdések tárgyalásához alapvető kulcsot jelent azoknak a hivatali karizmáknak a teológiai leírása, amelyeket a különböző típusú egyháztani autoritás-formákhoz rendelhetünk hozzá. Milyen esetekben beszélhetünk a Szentléleknek a tanítóhivatal tevékenységét kísérő általános támogatásán túl a tévedhetetlenség sajátos karizmájának működéséről? A tanítói tekintély különböző megnyilvánulásaihoz kapcsolódó hivatali karizmák működési tartományát is gondosan tisztázni kell. Miképpen pontosítható a tanítóhivatal tevékenységének a „hit és erkölcs” életszférájával kapcsolatba hozott értelmezési tartománya? Dulles teológusi pályája során több oldalról is körüljárta a tévedhetetlenség elsődleges és másodlagos tárgya között szükséges megkülönböztetés régi-új problematikáját. Az ide kapcsolódó meglátásai a disszertációban vizsgált kérdéskör középpontjához tartoznak. Az elméleti rendszerezést követően tanulságos áttekinteni a teológus olyan állásfoglalásait, amelyek „a tévedhetetlenség másodlagos tárgyai” kategóriába tartoznak.

A disszertáció *hatodik fejezete* Dulles publikációi alapján az egyházi tekintélygyakorláshoz kapcsolódó recepciós folyamatokat tekinti át. Az amerikai teológus minden „recepció” ösképét a befogadásként szemlélt hitben, az elsődleges tekintélyhez (Krisztushoz) fűződő kapcsolatban találja meg. Csak ezt követően tárgyalja a másodlagos egyházi tekintélyekhez kapcsolódó recepciós folyamatokat a maguk sokrétűségében. A disszertáció is ezt a logikai sorrendet követi: a kinyilatkoztatás mint önközlés recepcióját tárgyalja, mielőtt rátérne az egyházi tanítás különböző fokozataihoz kapcsolódó recepciós válaszok elemzésére. A fejezet különböző részeinél visszatérő motívum a recepciós folyamatokban esetleg jelentkező zavar, illetve elakadás problémaköre. Vajon az elakadások teremhetnek-e jó gyümölcsöket? Lehetnek-e a tanfejlődés ösztönző tényezői? Vagy inkább destruktív szerepet játszanak az egyház életében? Karrierjének első két pályaszakaszában az amerikai teológus inkább a kérdés pozitív, míg a harmadikban inkább a negatív értelmű megválaszolására hajlott.

A disszertáció *befejezése* hét pont köré szervezve összegzi Avery Dulles azon korábban már bemutatott, legfontosabbnak ítélt fundamentális teológiai meglátásait, amelyek a szerző életművének az egyházi autoritás teológiájával foglalkozó területét inspirálták, alakították.

Ezek a fundamentális teológiai meglátások a következők:

- (1) A tanítóhivatal neoskolasztikus felfogása nem tükrözi megfelelően a Szentírás és a Hagymány normatív tanúbizonyosságát, ezért a magiszterium megújult tárgyalásának a biblikus-patrisztikus alapozásra gondosabb figyelmet kell fordítania.

- (2) A tanítóhivatal neoskolasztikus tárgyalása nem vet számot kellőképpen a teológiatörténet sokrétű adataival, valamint a késő modern ember történelmi tudatosságával: ilyen vonatkozásban is aktualizálásra szorul.
- (3) A tanítóhivatal neoskolasztikus teológiáját a kommunió-egyháztan kontextusába illesztve lehet (és szükséges is) elmélyíteni, a „hivatalt” az egyház egészével fennálló kölcsönviszonyban értelmezve.
- (4) A tévedhetetlenség (*infallibilitas*) ünnepélyes tanítóhivatali aktusokban működő sajátos karizmáját az egész egyház hitbeli tévedhetetlenségének általános kontextusában, pneumatológiai horizonton lehet érthetővé tenni.
- (5) Szorosabb értelemben és szakramentálisan csak a hierarchia magisztériuma közvetíti Krisztus elsődleges tanítói autoritását, ám ettől világosan megkülönböztetve – ha nem is elszigetelve – beszélhetünk az egyházzal közösségben lévő teológusi testület más természetű „magisztériumáról” is, amely az egyház életfunkciójaként kapcsolódik az előbbihez.
- (6) Bár a neoskolasztikus időszakban az egyházi tekintélygyakorlást a teológiai diskurzus mesterséges uniformizálásának szándéka jellemezte, bizonyos térben és időben jelentkező katolikus pluralitás az egyházi élet szerves része, amely nem sérti a hitbeli egységet.
- (7) A magisztérium teológiájának megújított tárgyalása nem pusztán elméleti kérdés, mert az döntő hatással van a tanítói tekintély gyakorlásának stílusára.

A fentiek alapján érdemes kiértékelni az egyházi autoritás Dulles által képviselt pluralisztikus modelljét. A hét belátás nemcsak diakrón értelemben ad vezérfonalat a bíboros jelen disszertációban vizsgált gondolatvilágának áttekintéséhez, hanem szinkrón értelemben a szellemi pilléreit jelenti a szerző élete végén látványosan kibontakozó fundamentális teológiai szintézisének.